

## ДИСКУРСИВНІ АСПЕКТИ ДИНАМІКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ АКТИВНИХ МОВНИХ ПРОЦЕСІВ У СЛОВ'ЯНСЬКОМУ СВІТІ

У статті висвітлюється питання про роль дискурсу в сучасних процесах розвитку мови, які розглядаються на тлі глобалізаційних змін і зростання ролі інформації в соціокомунікативному середовищі. Основну увагу приділено мас-медійному (газетному) дискурсу та його впливу на активні процеси в українській мові. Аналіз сучасних інновацій охоплює синтаксис речення (структури, що репрезентують мовленнєву подію), категорію модальності (розглядається питання щодо віртуальної модальності), семантику (питання семантичного розвитку одиниць непередметного значення).

Ключові слова: мас-медійний дискурс, синтаксис речення, категорія модальності, непередметне значення, мовні інновації, дискурсивний фактор розвитку мови.

Мета статті полягає у висвітленні ролі дискурсу в активних мовних процесах, що спостерігаються у слов'янському світі, передусім стосовно функціонування української мови. У контексті сучасної мовної практики дискурс стає не лише певним мовно-комунікативним середовищем, у якому реалізуються процеси мовленнєвої діяльності та створюються тексти, а й чинником, що впливає на характер функціонування лексичних і синтаксичних одиниць та стимулює певні інноваційні механізми в семантиці, синтаксисі та прагматиці, які можуть набувати у певній мові системного характеру.

Наслідком загальних глобалізаційних змін у світі, що стимулювали зростання ролі інформації в соціумі, є тенденція до «переформатування» у співвідношенні різних дискурсів, найвідчутнішим виявом якої стало зростання «питомої ваги» мас-медійного дискурсу на тлі поступової «деактивізації» комунікативних процесів у сфері художньо-белетристичного дискурсу<sup>1</sup>. Можна стверджувати, що один з векторів зрушень у мовній ситуації пов'язаний з переміщенням та концентрацією активних процесів, що відбуваються в ідіомі літературної мови, зі сфери художнього дискурсу у сферу мас-медійного дискурсу, який у свою чергу перебуває під впливом комп'ютерної комунікації<sup>2</sup>. У зв'язку з цим медіа-

<sup>1</sup> Симптоматичним є міркування стосовно подібних процесів у російській мові В. Г. Костомарова, який зазначає, що «неприпустимо мало уваги приділяється очевидній та доволі впливовій, хоча часто такій, що негативно сприймається, специфіці функціонування мови в мас- і мультимедіа, які набувають дедалі більшої ваги в нашому житті» (див.: *Костомаров В. Г. Наш язык в действии : Очерки современ. рус. стилистики.*— М., 2005.— С. 10).

<sup>2</sup> Див.: Мова і мовознавство в духовному житті суспільства.— К., 2007.— С. 315–340; *Радзівська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту.*— К., 2010.— С. 378–394; *Domaciuk-Czarny I. Chematonymy na polskich stronach internetowych wirtualnych państw i społeczeństw // Prace Językoznawcze.*— Olsztyn.— 2011.— N 13.— S. 73–86; *Slančová D. Štylistika slovenskej a českej bulvárnej tlače (na príklade bulvárných denníkov Nový*

дискурс перетворюється на один із потужних чинників, який визначає характер нових мовних реалій не лише лексичного, а й синтаксичного, семантичного та інших рівнів мови. Стосовно медіа-дискурсу, зокрема газетних текстів, у лінгвістиці утвердилася думка про те, що його найбільш динамічним складником виступають лексичні одиниці з експресивною функцією, які з поступовим розвитком мови, зміною моди, смаків тощо змінюють одна одну. Підтвердженням цьому виступають студії лексичних інновацій у різних слов'янських мовах, функціонування яких знаходить висвітлення в різних жанрах наукового дискурсу<sup>3</sup>. Сучасні мовні факти дають підстави твердити про такі тенденції розвитку, які охоплюють синтаксис і семантику ідіому літературної мови і зумовлені специфікою відображення позамовної дійсності в медійній сфері. Її мовні засоби в процесі функціонування пристосовуються до позначення нових реалій предметного і непередметного (абстрактного) типу, розбудовуючи свій номінативний потенціал. Цей процес визначається конфігураціями чинників, релевантних саме для медіа-сфери, серед яких слід назвати як *референційний*, так і *прагматичний*. Інакше кажучи, на формування сучасного медіа-повідомлення впливає, з одного боку, тип позначуваної ситуації чи події, а з другого, — той ракурс, у якому суб'єкт мовлення подає повідомлюване. Під кутом зору дії цих чинників розглянемо деякі із зазначених тенденцій у сучасному українському медіа-дискурсі, пов'язаних з 1) розвитком синтаксичних засобів, 2) зрушеннями в категорії модальності, 3) формуванням нових семантичних ознак лексеми.

**Синтаксичні інновації.** Активне варіювання синтаксичних структур спостерігаємо у медіа-сфері при репрезентації комунікативної події (виступи, заяви, висловлювання, коментарі публічних діячів тощо). Можна констатувати, що відображення комунікативних подій різних типів у наш час утворює дедалі більший сегмент у загальному потоці повідомлень. Саме ця обставина відрізняє сучасну текстотвірну практику від дискурсу преси радянського періоду, коли значна частина повідомлень відбивала виробничі успіхи в різних галузях, стосувалася не комунікативних, а виробничих подій, що часто ставали тематичним стрижнем, навколо якого нарощувалося «тіло» газетної публікації. Пор.: «Фантастика? Ні, це будні однієї з дільниць шахти № 4 тресту “Єнакіїввугілля”». І водночас — це завтрашній день десятків радянських шахт і рудників, а, можливо, і всієї вугільної промисловості країни» (журн. «Україна», 1960, № 1, с. 13). Збільшення кількості повідомлень про комунікативні події, їх зображення в тому чи іншому ракурсі пояснюються роллю інформації та комунікації в сучасному глобалізованому суспільстві. Крім того, що в кожній сфері діяльності розви-

*čas a Blesk*) // Стил.— Београд, 2007.— N 6.— С. 255–271; *Tereszkiewicz A. Rhetorical strategies on* // *Studia Linguistica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis*.— 2011.— N 128.— S. 179–194; *Wspolczesne analizy dyskursu. Kognitywna analiza dyskursu a inne metody badawcze* / M. Krauz, St. Gajda (red.).— Rzeszów, 2005.— S. 145–216; та ін.

<sup>3</sup> *Валгина Н. С. Активные процессы в современном русском языке*.— М., 2001.— 304 с.; *Даниленко Л. І. Лексико-семантичні інновації в сучасній чеській мові* // *Мовознавство*.— 2001.— № 3.— С. 104–112; *Коротич К. Лексико-словотвірні інновації (2007)* : Словник / К. Коротич, С. Лук'яненко, Ф. Нелоба та ін.— Х., 2009.— 172 с.; *Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках*.— Днепропетровск, 2009.— 423 с.; *Федонюк В. Є. Інноваційні процеси в чеській мові кінця XX — початку XXI ст.* // Академік Олександр Савич Мельничук і сучасне мовознавство.— К., 2012.— С. 259–271; *Flicinskiy P. Innowacje fraseologiczne w świetle danych korpusowych* // *Poznańskie Studia Polonistyczne. Ser. językoznawcza*.— 2011.— T. 18(38). Z. 2.— S. 9–20; *Jezik i demokratizacija (Zbornik radova)*.— Sarajevo, 2001.— 348 s.; *Matusz O. O tendencjach w nowym nazewnictwie łódzkich usługowanych firm kosmetycznych* // *Acta Universitatis lodziensis. Folia Linguistica*.— 2010.— N 45.— S. 117–127; та ін.

ваються окремі дискурсивні практики, формуються відповідні дискурси (політичний, рекламний, медичний, дискурс менеджменту, виробничий дискурс, дискурс соціальної роботи тощо), у межах яких діяльність учасників комунікації втілюється в цілому спектрі комунікативних подій, зростає загальна потреба в обміні інформацією, що є закономірним явищем для процесів розвитку інформаційного суспільства. Відтак посередницька, медіальна природа газетного тексту з необхідністю імплікує висвітлення певних комунікативних подій — діалогічних, монологічних, полілогічних. У аспекті стратегій текстотворення це означає, що побудова висловлень про комунікативні (мовленнєві) події виступає необхідним складником текстотвірчої діяльності в сфері мас-медіа, а це в свою чергу впливає на розвиток певної синтаксичної техніки для побудови подібних висловлень. Одним з поширених способів репрезентації комунікативної події виступає зображення так званого чужого мовлення — мовлення учасника (учасників) події, про яку йдеться в газетному тексті. Воно здійснюється як у діалогічному режимі (наприклад, інтерв'ю), так і в наративному режимі, в контексті зв'язного тексту. Таким чином, при відображенні комунікативної події виникає необхідність створення складної семантико-синтаксичної структури, яка б могла адекватно й компактно поєднати і мовлення автора, і мовлення учасників подій, «своє» і «чуже» слово. Із забезпеченням достовірності інформування, принаймні маркування її ступеня, пов'язане оформлення «чужого» мовлення у вигляді прямої мови, однак специфічною проблемою відображення комунікативної події в медійному тексті стає поєднання планів авторського та чужого мовлення, зокрема в рамках одного речення.

У сучасному газетному дискурсі синтаксичні форми, які поєднують у собі авторське мовлення та мовлення учасника описуваної комунікативної події, являють собою досить строкату картину та ґрунтуються на діяльності суб'єкта текстотворення з комбінування різноманітних операціональних процедур. До них ми відносимо 1) механізми формування речення на основі використання сурядних та підрядних зв'язків зі сполучниками та без них, 2) маркування чужої мови у висловленні за параметром автентичності / неавтентичності (за допомогою графема «лапки»), 3) вживання / невживання вставних компонентів, що вказують на джерело інформації, 4) характер лінійного розгортання висловлення в аспекті позиційного розташування синтагм, що репрезентують авторське мовлення, і синтагм, що представляють «чуже» мовлення. Звернення до сучасної дискурсивної практики подання комунікативних подій у газетному тексті<sup>4</sup> засвідчує значне варіювання синтаксичних структур, у яких у різний спосіб відбувається поєднання синтагм, що відображають плани авторського та чужого мовлення. Для компактної репрезентації структури подібних висловлень користуватимемося розробленими нами позначеннями<sup>5</sup>.

<sup>4</sup> Для дослідження нами опрацьовано матеріал найпопулярніших українських газет, що демонструють мовну практику з кінця 90-х рр. до нашого часу. Джерела ілюстративного матеріалу та їх умовні позначення: Д — «День»; ДТ — «Дзеркало тижня»; КЖ — «Культура і життя»; ЛУ — «Літературна Україна»; УК — «Урядовий кур'єр»; УМ — «Україна молода», УП — «Українська правда».

<sup>5</sup> А — синтагма, що відображає план авторського мовлення; С — синтагма, що відображає план чужого мовлення; «С» — чуже мовлення у буквальному відтворенні (автентичне); варіантом подібного оформлення чужого мовлення є синтагма без лапок, але з графемами абзацного відступу та тире, які передують вербальному вислову. Для позначення характеру їхнього зв'язку виділяємо конектори +, >, &, які, поєднуючи дві синтагми, позначають сурядні, підрядні відношення, відношення вставленості. Наприклад, «С» + А позначає базову структуру для відображення мовленнєвої дії — поєднання в одному реченні-висловленні

1. Структура «С» + А відображає найпоширеніший спосіб передачі мовленнєвої дії, включаючи в себе пряму мову (фактично цитацію слів учасника події) та ремарки, що зазвичай складається з позначення типу дії та позначення мовця (іноді адресата). Наприклад:

«Сподіваюся, за тиждень обіцяні урядом виплати будуть здійснені у повному обсязі за допомогою підрозділів “Укрпошти” та установ “Ощадбанку”, — наголосив Сергій Бичков» (УК, 17.10.08, с. 4), «“Я вам кажу, ось хрест святий, що так!” — почув я у відповідь» (ДТ, 5–11.07.08, № 25), «“У міліції не просто погано, а взагалі потрібно бити в набат” — суржилом покаржився Сівкович» (УМ, 30.11.06, с. 4), «“Темою конгресу є найбільш чутливі питання, які можуть консолідувати, об’єднати націю, зробити її сильнішою” — переконаний Президент» (КЖ, 3.09.08, с. 1) <sup>6</sup>.

2. Структура А + «С» відбиває випадок, коли пряма мова вводиться авторським мовленням з позначенням типу мовленнєвої дії, мовця та певних додаткових обставин дії. Наприклад:

«У відповідь на пропозицію одного з викладачів узяти на себе відповідальність і владу в своїй руці, провівши референдум, Президент заявив: “Я ніколи не боявся брати на себе відповідальність. З іншого боку, я ніколи не чіплявся за владу”» (Д, 17.03.99), «У той же час представник глави Держфінпослуг відзначив: “Говорити про те, що Апеляційний суд підтвердив звільнення Суслова, ще рано, тому що в Печерському районному суді ще не було розгляду справи по суті”» (УМ, 13.07.06, с. 5), «І хоч вона володіє нашою державною мовою не так добре, як пан Дюре, зате у вступному слові вжила яскраве речення, варте батьківщини літературної української мови: “То був чудовий день, сповнений аромату квітучої білої акації”» (УМ, 5.10.06, с. 5).

План авторського мовлення може бути представлений вставною конструкцією, що завдяки своїй позиції та графічному оформленню (двокрапка) набуває статусу традиційного введення прямої мови учасника події: «Як зауважив Ю. Норштейн: “Не має значення вік митця, важлива міра його переживань”» (ДТ, 11.10.08, с. 14).

3. Структура «С + А + С» відповідає тим синтаксичним побудовам, де в план чужого мовлення інкорпорується план авторського мовлення. Напр.:

«Тільки-но ми домовимось, як у регіоні одразу ж зміниться конфігурація економічних і політичних рішень, — прогнозує Лукашенко. — Я не хотів би будоражити світ і перечисляти тут усі можливості» (УМ, 30.11.06, с. 5), «Це все одно, — дивується адвокат, — що я б порушив Американський білл про права і мене б за це тут судили» (УМ, 30.11.06, с. 3).

Особливістю таких побудов є вживання лапок, що позначають межі плану чужого мовлення, у сферу дії яких вводиться синтагма, що репрезентує авторське мовлення. При цьому часто нейтралізується і межа між окремими реченнями, яка позначається крапкою. Так, у першому з наведених прикладів дві синтагми, що представляють план чужого мовлення, є окремими реченнями, проте їх оформлення лапками, які відіграють роль певної рамки, робить усю побудову

---

прямої мови певного учасника події та авторської ремарки; А > С позначає складнопідрядне речення, що передає непряму мову; С & А позначає синтагму, яка представляє мовлення певного учасника описуваної події (чуже мовлення) зі вставним компонентом, що відбиває план авторського мовлення. Графема (...) «дужки» вживається у випадках, коли необхідно позначити поєднання двох синтагм, одна чи більше з яких є двоскладним утворенням.

<sup>6</sup> Варіантом реалізації цієї структури є позначення прямої мови не лапками, а тире: «— Будемо ставити питання про виділення цільової субвенції з обласного бюджету-2009 для конкретних державних програм <...>, — каже депутат обласної ради головний лікар обласної клінічної лікарні Мирослав Семанів» (УК, 2.10.2008, с. 10). Очевидно, що сучасні видання мають певні переваги стосовно графічного оформлення подібних висловів.

одним висловленням, порівнюючи в даному разі графему «крапка» до графем «кома» або «кома з крапкою».

4. Структура  $A > C$  відбиває стандартний випадок представлення мовленнєвої дії у вигляді непрямой мови:

«Кореспондент “УМ” перепитав у Мішеля Дюре, чи дійсно позиція Януковича, заявлена у Брюсселі, не розчарувала Альянс і чи не загальмувала вона інтеграцію України» (УМ, 5.10.06, с. 5).

5. Структура  $A + C$  відповідає синтаксичній побудові, в якій пряма мова подається без лапок, тобто у вигляді вільної передачі висловлення мовця, за якої нейтралізується ознака його автентичності. Напр.:

«Начальник управління захисту прибережних територій В. Соколов її багаторазово озвучував: забудова прибережних ділянок для конкретних державних програм, які, зокрема, втілює міська лікарня» (УК, 2.10.08, с. 10), «Жахає навіть попередній висновок експертів: в Україні досі не фіксували аналогічного випадку професійної некомпетентності лікаря» (УМ, 29.11.06, с. 7).

Тим самим план чужого мовлення подається з акцентуванням його змісту, характеру інформації, а не способу вербалізації цього змісту.

6. Структура  $A > «C»$ , яку можна розглядати як варіант структури  $A > C$ , передає своєрідне поєднання прямої і непрямой мови:

«Поінформоване джерело запевнило “УМ”, що “таке могло б статися деінде, якби операцію виконував, приміром, токарь чи лісоруб, а не дипломований хірург”» (УМ, 29.11.06, с. 7).

За синтаксичною структурою план авторського мовлення і план чужого мовлення перебувають у відношенні субординації, створюючи складнопідрядне речення. Проте буквальна передача чужого мовлення, про що сигналізують лапки, фактично ототожнює її з прямою мовою. Разом з тим, очевидно, що вислів у лапках не можна вважати цитатою, оскільки він не є компонентом певного тексту.

7. Структуру  $A > C + «C»$  можна вважати ускладненим варіантом структури  $A > C$ , до якого додається синтагма, що представляє автентичне мовлення учасника комунікативної події. Вона поєднує непряму мову з прямою мовою однієї особи:

«Свою перемогу Фабіо присвятив дружині, а також заявив, що привезе трофеї до рідного Неаполя: “Я хочу розповісти юнакам, що треба дуже старатися, щоб досягти своїх мрій, бо іноді вони збуваються”» (УМ, 29.11.06, с. 11).

8. Структура  $A > C \& A$  відбиває досить рідкісний випадок, коли до плану чужої мови, оформленої у вигляді непрямой мови, вводиться авторська ремарка:

«На вчорашньому засіданні уряду він сказав, що негайно ж підпише директиви, які — блефонував Прем'єр — мусили б затверджуватися саме на цьому засіданні» (УМ, 30.11.06, с. 4). План авторського мовлення представлений тут як вставна конструкція, що характеризує мовлення учасника мовленнєвої події.

9. Структура  $C \& (A > C)$  передає мовленнєву дію в переказі іншої особи, унаслідок чого план чужого мовлення характеризується додатковим суб'єктом: крім журналіста — автора статті, це транслятор мовлення учасника комунікативної події.

Пор.: «За словами Ванникової, Ющенко зауважив, що поправка формулювання “українська нація” на “український народ” відповідає нормам Конституції, адже саме ці слова чітко артикульовані в Основному законі» (УМ, 30.11.06, с. 4).

Слова другого суб'єкта плану авторського мовлення, як бачимо, представлені у вигляді вставної конструкції.

10. Структура А & (С + «С») + А характеризується складним поєднанням різноманітних засобів представлення планів авторського та чужого мовлення:

«За словами головного міліціонера Київщини Віталія Яловенка, на цілу область є лише три автомобілі для евакуації тіл загиблих, бракує також спеціальних пакетів: “Не дай Боже, щоб рідні загиблих побачили, в яких жакливіх умовах перевозять останки”, — каже пан Яловенко» (УМ, 30.11.06, с. 7).

Як бачимо, тут представлено пряму і непряму мову учасника комунікативної події (план чужого мовлення), авторську ремарку та вставну конструкцію, що належать плану авторського мовлення. На відміну від попереднього випадку, вставна конструкція тут відбиває не чуже, а авторське мовлення.

11. Структури (А > «С») + (А > «С») властиве чергування планів авторського та чужого мовлення:

«Днями під час інтерв'ю одному з американських телеканалів вона повідомила, що “дуже серйозно ставиться до будь-якого припущення про те, що закордонний уряд міг передавати інформацію іракцям перед початком американського вторгнення <...>” й пообіцяла “поставити це питання перед російським урядом”» (Д, 1.04.06, № 54).

Розвиток синтаксичної техніки такого типу, подібність структур у різних слов'янських мовах пов'язані з потребою дозованої передачі інформації про комунікативну подію, за якої зберігається необхідний ракурс у зображенні події (авторське мовлення) та її точність чи достовірність, утім, часто позірна або імітована («чуже» слово у вигляді прямої мови чи цитації). Породження подібних синтаксичних структур відбиває загальний процес розроблення засобів для впливу на масову аудиторію та задоволення її очікувань і тому є явищем прагматично зумовленим і не випадковим. Ця тенденція, в основі якої лежить механізм комбінування «свого» і «чужого» мовлення зі специфічною колажністю, простежується цілком виразно і становить помітне явище в сучасній медійній практиці іншими слов'янськими мовами:

«“Člověk s tím nemá absolutně žádnou šanci cokoli udělat”, stěžuje si Blažek» (Lidovky. cz, 10.12.12), «Sikorski dodał, że krytykowanie go za zwrócenie się do UE o pomoc w sporze z Rosją jest równoznaczne z brakiem wiedzy na temat podstawowych reguł dyplomacji. — Wyczerpałiśmy możliwości działania dwustronnego w kwestii zwrotu wraku. Jeśli jest sprawa niezłałatwiona, to podnosimy ją na kolejne, coraz wyższe szczeble. To jest elementarz dyplomatyczny — zaznaczył» (Rzeczpospolita, 11.12.12), «Adam Matusiewicz, marszałek województwa przyznał, że to co się dzieje z nowym rozkładem jazdy Kolei Śląskich to skandal. — Przepraszam — mówi. Zapowiedział, że firmę czeka kadrowe trzęsienie ziemi» (ibid.), «W środę całą sprawę ostro skomentował premier Ayrault. — Ci którzy szukają schronienia zagranicą nie są tymi, którzy boją się biedy — powiedział dziennikarzom. — Robią to, bo chcą być jeszcze bogatsi. Nie można walczyć z ubóstwem, jeśli ci, którzy mają najwięcej, nie okażą solidarności i odrobiny szczodrości» (Gazeta wyborcza. pl, 13.12.12), «“Nemám vedomost', prečo toto vedenie lekárskeho odborového zväzu robí. Podmieňovanie plnenia uzavretej dohody d'alšími a d'alšími požiadavkami nie je podľa mňa v poriadku”, povedala ministerka zdravotníctva Zuzana Zvolenská. “Verím, že sa jedná len o nejaké nedorozumenie”, dodala» (Pravda, 13.12.12).

**Зрушення в категорії модальності.** З прагматичною специфікою медійного текстотворення — поєднанням завдань інформування та забезпеченням атрактивності тексту — пов'язана і тенденція формування віртуальної модальності речення-висловлення, яку ми розуміємо як нейтралізацію диз'юнктивного відношення між об'єктивною (реальною) та ірреальною модальностями та фактично його заміну на відношення кон'юнкції. Ідеться про явище, споріднене з модальністю уявності (рос. *кажимость*, або *к-модальность*), основною озна-

кою якої є зближення семантики об'єктивної (реальної) та ірреальної модальності, вираження семантики невпевненості<sup>7</sup>. На думку Н. Д. Арутюнової, виникнення значення уявності в процесі семантичних перетворень синтаксичних структур пов'язане з функціонуванням порівняльних конструкцій та функціонуванням слова *как будто* (*У него такое печальное лицо, как будто он чем-то огорчен / Он как будто чем-то огорчен*). Таке «порівняння здійснюється не стільки шляхом зі-ставлення, скільки методом на-кладання образів»<sup>8</sup>. При цьому створюється контекст неясного сприйняття, який маніфестується одиницями, що передають категорію означальності, зокрема неозначеними займенниками. Дослідниця виділяє серед основних ознак цієї модальності: а) двоплановість, «подвійне буття», суміщення реального та уявного, того, що здається; б) наявність спостерігача та самоспостерігача; в) зв'язок з чуттєвими образами. Не менш важливим для характеристики цієї модальності є й те, що вона «залишає питання про істиннісне значення речення відкритим»<sup>9</sup>.

Важливо зазначити, що речення-висловлення з віртуальною модальністю презентує ситуацію, яка уявляється «двопланово», унаслідок чого його семантика формується завдяки синкретизації смислів об'єктивної (реальної) та ірреальної модальностей. Ситуація подається як реально існуюча, належна до площини об'єктивної дійсності (*Він стомлений*), водночас висловлення, що її представляє, містить семантику «відходу від дійсності» і виражає невпевненість мовця щодо істинності (правдивості) висловлюваного, містить завуальоване заперечення істинності (*Він же не стомлений*). Речення в цьому випадку передає специфічну інтенціональну позицію мовця, утім, відмінну від інтенції сумнівів (*У мене сумніви в тому, що Р*): він одночасно стверджує і не стверджує, що Р, відтак достовірність повідомлюваного залишається поза семантикою речення. Саме поєднання значень реального і нереального становить основний семантичний стрижень віртуальної модальності. Сучасна мовна практика демонструє різні аспекти процесу формування модальності цього типу, пристосування лексико-синтаксичних засобів для вираження подібних смислів, серед яких звертають на себе увагу частки рос. *как бы, типа*, укр. *нібито* в їх сучасному функціонуванні<sup>10</sup>. Спостереження над функціонуванням частки *как бы* та інших засобів в усному розмовному мовленні дало підстави для висновку про еволюцію в системних відношеннях мови<sup>11</sup>. Однак у логіко-семантичному плані ці частки становлять інтерес саме в аспекті вираження специфічного модального значення, що поєднує в собі протилежні ознаки.

Сучасний український мас-медійний дискурс став середовищем, у якому набули активізації процеси формування віртуальної модальності, реалізовані, зокрема, уживанням частки *нібито*. Ця функціонально активна одиниця не має фіксованої позиції в реченні, може активно сполучатися з будь-яким членом речення, має здатність входити до складу як предикатної, так і іменної груп. Розглянутий текстовий матеріал демонструє, що у функціонуванні *нібито* в реченні

<sup>7</sup> Див.: Арутюнова Н. Д. *Язык и мир человека*.— М., 1998.— С. 830–846.

<sup>8</sup> Там же.— С. 843.

<sup>9</sup> Там же.

<sup>10</sup> Стосовно рос. *как бы* О. Лаптева, яка вивчала функціонування цієї частки на початку 80-х рр. та в останнє десятиліття і констатувала його дедалі ширше використання та експансію в узусі, висловлює думку про те, що вона становить певну епоху в житті мови та впливає на її системні характеристики: «“Епоха *как бы*” прийшла зовсім недавно і наклалася на “епоху *типа*”, яка ще не закінчилася» (див.: Лаптева О. А. Самоорганізація движения языка: внутренние источники преобразований // *Вопр. языкознания*.— 2004.— № 5.— С. 30).

<sup>11</sup> Там же.— С. 30–31.

абсолютно переважають уживання у складі предикатної групи перед предикатом, вираженим дієсловом, в окремих випадках — дієприкметником або прикметником. Напр.:

«Ці плани *нібито* підтримує й Президент» (УМ, 29.05.08), «І дата *нібито* не кругла, і немає звершень для особливо пишних торжеств» (Д, № 159, 1998), «У Президента *нібито* не залишається іншого виходу, як починати штампувати економічні укази і рішення» (Д, № 112, 17.06.98), «У Вінницькій області, яка лідирує у садівничій галузі країни, торговельну мережу заповнили імпортні яблука, а до своїх, хоча врожай добрий, нікому *нібито* немає діла» (УК, 11.04.08), «У Києві *нібито* не бракує роботи для фахівців будь-якої категорії ...» (ДТ, № 6, 16–22.02.08), «Це культурна політика, яку *нібито* вчать координувати, описувати, створювати» (ДТ, № 6, 16–22.02.08).

Трапляються поодинокі випадки вживання *нібито* з числівником та іменником як предикатів:

«Виборів Президента-Януковича в парламенті не буде (нагадаємо, це *нібито* один із пунктів попереднього плану “бульдозерної коаліції” “Регіонів” і БЮТ)» (УМ, 6.12.08), «І це вельми показовий знак, емблема нашої влади: в політиці — *нібито* демократія, в економіці — *нібито* ринок, *нібито* реформи» (Д, № 159, 21.08.98), «Містом поповзли недобрі чутки — *нібито* це хасиди...» (ДТ, № 36, 21–27.09.02).

Подібні предикатні групи представлені в синтаксичних побудовах будь-якого рівня складності. У предикатній групі, що виступає у функції логічного предиката, *нібито* поєднується з номінаціями прямого і непрямого об'єкта, адвербіальними та атрибутивними номінаціями. Так, *нібито* сполучається з прикметником та дієприкметником: *нібито* незаконних поставок, випуску з *нібито* проведеного суду, *нібито* проведених зборів, до *нібито* узгодженого з МВФ, нашу *нібито* найкращу в світі, *нібито* нові програми. У цих уживаннях функція цього слова досить однозначна і пов'язана з вираженням сумніву щодо існування ознаки, яка приписується прикметником або дієприкметником: *нібито* незаконних поставок = я висловлюю сумнів у законності поставок. У деяких випадках речення з часткою *нібито* припускає кілька тлумачень щодо семантико-синтаксичних зв'язків слова. Можливе вживання *нібито* в складі комплексної номінації на позначення прямого чи непрямого об'єкта дії, яка входить до предикатної групи:

«Ще в неділю, 30 листопада, деякі ЗМІ поширили повідомлення про *нібито* готовність піратів...» (УМ, 2.12.08), «З повною відповідальністю спростував цей *нібито* факт і житель найближчого до Романова села ...» (ДТ, № 25, 5–11.07.08), «До перелічених там *нібито* злочинів...» (там же), «Наведу кілька заголовків до листів *нібито* підлітків...» (ДТ, № 26, 12–25.07.03).

Уживання *нібито* в цьому випадку позбавлене однорідності, хоча в усіх наведених прикладах воно пов'язане з вираженням семантики заперечення. Нестабільність синтаксичної «поведінки» слова полягає в можливості його вживання перед компонентом словосполучення, з яким воно не має семантичного узгодження: «Для цього в Україну скеровується *нібито* група американських радників, а насправді — наглядачів» (ДТ, № 44, 22–29.11.08). Тут *нібито* семантично узгоджується зі словом *радники*, правомірність номінації піддається сумніву, що засвідчує контекст протиставлення *а насправді* — *наглядачів*, а не семантика слова *група*, яке займає найближчу синтаксичну позицію. Пор.: ? *група американських нібито радників, а насправді наглядачів*. Разом з тим *нібито* може інкорпоруватися в словосполучення іменника, займаючи місце означення, із вказівним займенником: *цей нібито факт*, де *нібито* передає семантику сумніву щодо правомірності номінації *факт*, семантику існування іншої версії подій.



При цьому перенесення *нібито* у позицію перед займенником (*нібито цей факт*) робить висловлення асемантичним і не сприймається мовною свідомістю.

Досить репрезентативною є функція частки *нібито* у складі логічного предиката в адвербіальних конструкціях, найчастіше виражених іменником у певній відмінковій формі з прийменником. Напр.: «У Білорусі *нібито* у відповідь було засуджено» (Д, № 158, 5.09.01), «звернення в різні інстанції з приводу *нібито* якихось порушень» (УК, 13.11.08), «*нібито* на краще» (ДТ, № 6, 16–22.02.08), «бандерівці *нібито* однієї зимової ночі задупили» (ДТ, № 25, 5–11.07.08). Поява *нібито* у складі адвербіального компонента при описі певної ситуації мотивується необхідністю чи бажанням подати інформацію щодо обставин події, які можуть бути цікавими адресатові. Зокрема, з таких обставин виділяються обставини мети, які стають об'єктами уваги та відзначаються автором газетного тексту: «вся ця готівка пішла *нібито* на оплату оренди» (УМ, 21.08.08), «податковий інспектор вибудував таку версію: *нібито* для того, щоб його сплатити» (ДТ, № 22, 15–21.06.02), «*нібито* з метою подивитися, як почуватиметься міжбанк за його відсутності» (ДТ, № 44, 22–28.11.08). Певною мірою діагностичним для виявлення семантико-синтаксичних властивостей слова *нібито* є його вживання у складі фраземи, що виступає як адвербіальний компонент: «економічні зв'язки розпочнуться з *нібито* чистого аркуша» (там же). Тут *нібито* інкорпорується у фразеологічний зворот і стає позиційно найближчим прикметникові, проте семантично належить до основного предиката і предикативного зв'язку. Про це свідчить можливість зміни позиції *нібито* (*нібито з чистого аркуша*) без зміни семантики речення. Разом з тим уживання слова з прислівниками, що передають обставину певного типу, поодинокі: «чиї довірені особи *нібито* активно поширювали відомості про те» (ДТ, № 25, 5–11.07.08), «*нібито* значно знизився» (ДТ, № 40, 14–20.10.2000). Варто зазначити, що семантичний зв'язок з прислівниками в обох випадках ослаблений і модальне значення, яке привносить *нібито*, поширюється на всю предикатну групу. Пор.: ? *активно нібито поширювали* / ? *значно нібито знизився*.

Таким чином, у функціонально-граматичному плані *нібито* виявляє властивості слабкокерованого члена речення, для якого характерним є поєднання не з окремими словами, а з цілими словосполученнями, залежність від порядку слів та місця в синтагматичному розгортанні речення, здатність породжувати смислову неоднозначність. Розглянуті контексти дають, крім того, підстави для висновку про те, що *нібито* подібне в своєму функціонуванні до операторів, які характеризуються певною сферою дії, більшою ніж та, що окреслена словом чи словосполученням. Зміст, що вводиться при цьому, може бути представлений як зміст некатегоричності, приблизності, сумнівності, однак видається, що точнішим буде його тлумачення у вигляді кон'юнкції значення істинності пропозиції та значення її хибності, унаслідок чого створюється ефект уявності, співіснування двох версій відображення ситуації.

Нарешті, слід відзначити вкрай рідкісне вживання *нібито* у складі логічного суб'єкта в конструкції «*нібито* + N / Pr»:

«Цей *нібито* анекдот вартий серйозної уваги дослідників масової свідомості» (УМ, 28.12.08), «Спростовано було і другий “жахливий факт” — *нібито* пониження удвічі з 1995 року...» (ДТ, № 36, 21–27.09.02), «І *нібито* незговірливість “наших” може обернутися...» (ДТ, № 40, 14–20.10.2000), «... *нібито* “свої”, дізнавшись, у що обійдуться “чужі”, почали ...» (Д, № 112, 17.06.98).

Отже, функціонуванню *нібито* в медіа-тексті властива варіативність та широка сполучуваність, нестабільність синтаксичних зв'язків, хаотичність і несистемність уживання, які сигналізують про пошук словом «своєї ніші». Про активний характер процесу пристосування слова до вираження віртуальної модальності — способу представлення позамовної ситуації згідно з інтенцією суб'єкта текстотворення — засвідчує частотність його вживання. Вона не є випадковою і зумовлена характером адресації мас-медійного тексту: створення неоднозначних картин дійсності корелює з потребою інтригування читача, формування двох інформаційних потоків, що не дають однозначної або вичерпної відповіді на питання читача, його інформаційний запит. Тому мовна техніка, що ґрунтується на використанні *нібито*, створює прагматичний ефект, який цілком відповідає завданням медійного дискурсу: завдяки *нібито* та іншим засобам вираження віртуальної модальності певна інформація може неодноразово «запускатися в обіг» у вигляді різних версій події і тим самим входить до циклу багаторазового споживання.

У сучасному мовленні подібне двопланове значення корелює з семантикою ілюзорного, фіктивного, фальшивого, несправжнього і под. і реалізується в медійному тексті з використанням одиниць різних граматичних класів — іменників: *версія, чутки, плітки, інформація, дезінформація, домисли, «заморочка», правда, ілюзія, фальсифікація, вигадки, міфи, уява, фальшивка, сценарій, реальність*; прикметників: *гіпотетичний*; дієслів: *спростувати, повірити, вигадувати, уявити*; прислівників: *де-факто, насправді*. Напр.:

«Хоч з ранку існувало три *версії* розвитку подій» (Д, № 112, 17.06.98), «Львовом навіть прокотилася *чутка*, мовляв, на 27 серпня запланована “стрілка” між представниками осиротілих місцевих злочинців та київськими авторитетами. На черзі дня *нібито* повинно було стояти питання переходу...» (ДТ, № 40, 14–20.10.2000), «Якщо все це *справді* так, то зрозуміла поява в журналістських колах ще однієї *версії*: про *нібито* можливий *варіант* рокіровки каналів “1+1” та ICTV (на УТ-2 *нібито* прийде ICTV)» (Д, № 212, 5.11.98), «*Імовірнішим* видається такий *сценарій*: США підуть на...» (ДТ, № 44, 22–28.11.08), «*Не підтвердилося* жодне звинувачення, висунуте до нашої країни. Але цю *інформацію* не було оприлюднено» (УК, 12.04.08).

Таким чином, комунікативно-прагматичні завдання медіа-дискурсу стимулюють розвиток у ньому засобів віртуальної модальності та лексики, що відбиває різноманітні аспекти інформаційних процесів. Формування і розвиток подібних модальних засобів у слов'янських мовах потребує детального вивчення, однак можна стверджувати, що в цій ділянці слов'янські мови демонструють варіювання, зумовлене сформованими в культурі стереотипами мовної поведінки. Так, значення рос. *как бы* найбільше пов'язане зі змістом невизначеності, іронічного заперечення<sup>12</sup>, у той час як укр. *нібито* найчастіше виражає заперечення у зв'язку з існуванням іншої версії подій.

**Динаміка в лексичній семантиці.** Поеднання дії референційного та прагматичного чинників при активізації процесів семантичного розвитку демонструє сучасне функціонування лексеми *гра* в її пристосуванні для позначення різноманітних ситуацій у сферах бізнесу, політичної, публічної, урядової діяльності тощо. Особливість функціонування слова *гра* (*ігри*) за такого вживання полягає в актуалізації всіх тих аспектів значення, які характеризують лексему в її «традиційних» значеннях<sup>13</sup>, що корелюють, зокрема, з поняттями «театральна гра», «спортивна гра», «дитяча гра» та розвивають деякі додаткові смисли. Так, за референції в зазначеній сфері у словоформах *гра* — *ігри* відбуваються семан-

<sup>12</sup> Там же.— С. 28–30.

<sup>13</sup> Словник української мови : В 11 т.— К., 1971.— Т. 2.— С. 150.

тичні зміни, що стосуються флексії множини та нейтралізації опозиції «однина — множина». Форма множини *ігри* набуває семантики недискретної множини дій, тривалості в часі. Відтак опозиція *гра* — *ігри* передає семантичну опозицію за параметром тривалості («короткотривалий / довготривалий»). Люстрацією тут може слугувати фрагмент з газети «День» (16.01.07), у якому контекст, що передує слову *ігри*, позначає серію дій з номінаціями обставин, умов тощо, які розгортаються в просторі і часі, та в плані розвитку тексту утворює з лексемою *ігри* відношення, близьке до анафоричного:

«На нашу думку, почати слід з того, що зазначений вище закон хоча і називає 1 січня 2008 р. датою закінчення дії мораторію, але встановлює для його припинення досить-таки нереальну умову: набрання чинності до вказаної дати законів України про земельний кадастр та про ринок земель, а також законодавче визначення особливостей обігу земель державної та комунальної власності. Інакше кажучи, термін припинення мораторію прив'язаний не до календарної дати, а до моменту настання події політичного характеру. Зверніть увагу, що закон не встановлює обов'язку народних депутатів до 1 січня 2008 р. ухвалити відповідні нормативні акти. Отже, *політичні ігри навколо мораторію можуть бути продовжені і в 2008 р.* Підстави сумніватися у виконанні вказаної умови дає той факт, що з часу прийняття Земельного кодексу України і до сьогодні, а це більше ніж п'ять років, парламент зволікав з ухваленням потрібних для функціонування земельного ринку законів, і малоімовірно, що він зробить це протягом поточного календарного року. Факт такого зволікання свідчить про систематичний вплив на політичні рішення сил, яким не вигідна легалізація в Україні операцій із землею, тобто ліквідація тіньового ринку землі, який вже повною мірою сформувався і сприяє зростанню спекулятивних цін на землю».

Концепт *гра (ігри)* в текстах мас-медіа реалізує свою денотативну семантику за рахунок експлікації ознак, пов'язаних з «актантною семантикою». Вона охоплює семантичних суб'єкта, контрагента, інструмента, мету, локус, пацієнта ситуації та інші семантичні складники, які розкривають специфіку діяльності, що позначається номінацією *гра (ігри)* відповідно до сфери суспільно-політичної діяльності. Одні з цих компонентів, наприклад «інструмент», властиві значенню слова *гра* як засобу позначення гри на музичному інструменті, інші, наприклад «мета», — не типові для слова *гра* в її «традиційних» значеннях, оскільки гра не передбачає цілеспрямованості дії і має ймовірнісну природу.

**Суб'єкт.** Позначення суб'єкта (агенса) гри в текстах мас-медіа найчастіше відсутнє, унаслідок чого можна твердити про переважно безсуб'єктний характер дії. Типовим і широко представленим у мас-медійному дискурсі є позначення суб'єкта за номінацією дії, тобто іменником *гравці* (також, що симптоматично, у множині): «Провідним політичним *гравцям* потрібен такий Основний Закон, який би відкривав перед ними шлях до безмежної влади» (УП, 19.09.09). Можливе також позначення суб'єкта як певної множини осіб (чиновники, певні сили, апарат): «Ця *гра апарату*, причому високих людей у секретаріаті», «Це наказ президента, чи це чергові кулуарні ігри *чиновників*, які призвели президента до нинішнього стану» (УП, 19.09.09).

**Контрагентс.** Особливістю цього семантичного складника є нестабільна семантика, яка модифікується залежно від конкретних реалій ситуації і набуває ознак семантичного складника «пацієнс», тобто того, хто виявляється об'єктом впливу чи дій з боку суб'єкта (агенса): «А тому подібні ігри з електоратом — передусім це стосується виборців Донбасу та Криму — можуть погано закінчитися для заповзятих гравців» (УП, 3.09.07). «Образ» пацієнса виникає, коли йдеться про втягненість у ситуацію не з волі певного гравця чи одного з групи гравців: «При будь-якому розкладі Ющенко виявиться втягненим в ігри навколо проекту “наступник”» (ДТ, 3.11.2000).

**Об'єкт.** Типовим для мас-медійних текстів є представлення на поверхнево-му рівні семантичного складника з широким спектром значень, який ми називаємо об'єктом. Ідеться про певний ключовий для сукупності дій, позначуваних словом *гра* (*ігри*), об'єкт, який може бути приводом, стимулом, що породжує діяльність, її результатом, головним компонентом дій, з яких складається діяльність, протагоністом «ігрового сценарію». В українській мові він позначається завдяки використанню двох синтаксичних конструкцій. Одна подає ситуацію за локативною моделлю *ігри навколо N*, де N — номінація ключового об'єкта, як правило, іменник абстрактного значення: «Зазначимо в дужках, що *ігри навколо Конституції* нагадують дикі танці навколо української валюти» (УП, 9.09.09), «Отже, політичні *ігри навколо* мораторію можуть бути продовжені і в 2008 р.» (Д, 15.04.08).

Друга конструкція передає інформацію про ключовий об'єкт за адресатною моделлю: «гра з N», де N — іменник на позначення абстрактних об'єктів. Пор.:

«Ігри з ядерною безпекою країни мною як відповідальним політиком не схвалюватимуться» (ДТ, 5–11.12.09), «Що відбувається в економіці, тільки-но починається ця *гра з курсом?*» (ДТ, 6–12.03.10), «Вищенаведені тези засвідчують, що політики продовжують відверто гратися в ігри з *Основним законом*» (УП, 24.04.08), «Верховна ж Рада 18 червня, затіявши нехитрі ігри вгодованих і пікатих дядьків та чванливих лоцених баришень, під скляним куполом парламенту *із законопроектом* на предмет того, чи є в залі вся коаліція» (УП, 23.07.08).

Ця конструкція може набувати семантичної неоднозначності, коли об'єкт позначається іменем особи або номінацією групи осіб тощо.

**Мета.** Семантика мети знаходить вираження через використання різних лексико-синтаксичних засобів. Так, у висловленні «Це гра, направлена на зрив “помаранчевої” коаліції, на її руйнування та на те, щоб взяти під контроль ситуацію у Верховній Раді» (Д, 4.07.06) мету експліковано з використанням цільової конструкції. Мета може формулюватися й експліцитно, з використанням відповідної лексеми: «“Це справжнісінькі комерційні ігри з метою посунути нас із чорноморського ринку”, — каже голова Державної інспекції сільськогосподарської продукції України Василь Мельник» (Д, 3.07.09). Пор. також: «Гра друга, якщо не вдасться перша, — отримати якомога більше поступок від Президента й майбутньої коаліції» (Д, 4.07.06), де мета формулюється через уживання інфінітивної конструкції. Семантикою мети мотивується і характеристика гри як *перспективної* або *неперспективної*: «На мій погляд, це безперспективна гра» (Д, 20.02.09). У всіх цих уживаннях слово *гра* чітко передає семантику цілеспрямованої діяльності. Натомість у інших випадках мета виражається синкретично, особливо це властиво конструкції «гра + на + (відпредикатний) іменник»: *гра на загострення, ігри на чорноземі, гра на виживання*. Напр.: «Проте за ширмою декларацій справді актуальною була *гра на підвищення* власного іміджу як усередині країни, так і за кордоном» (Д, 25.07.03).

**Лудонім.** Під лудонімом ми розуміємо метамовний семантичний складник гри, який на поверхнево-му рівні позначається назвою гри, зазвичай дитячої, а також спортивної (*гра у піжмурки, у козаків-розбійників, у волейбол*). Метамовна семантика на поверхнево-му рівні реалізується завдяки використанню синтаксичної конструкції «гра + в + N» з варіантами «грати + в + гру ... / під назвою ...»: *ігри в нейтралів, ігри в реформу, гра в опозицію*. У газетних текстах він реалізується у позначеннях ситуативного типу для детермінації гри через її ключовий змістовий компонент або мету. Наприклад:

«Ігри в нейтралів у такій обстановці виглядають недоречними й небезпечними» (фрагмент зі статті «Небезпечні ігри в нейтралітет», Д, 15.04.08), «Адже не в кульки у Верховній Раді

граємо» (Д, 15.04.08), «Крім того, в нещодавній позиції своїх поки ще найближчих партнерів, президент Білорусі побачив ознаки явної змови, тобто ігри в гарного та поганого поліцейського» (Д, 3.07.09), «Авторство першої версії української гри у “конституційну реформу” належить представникам чотирьох депутатських фракцій...» (Д, 25.07.03), «Ми, громадяни, дали їм усім, хто грається з владою, грається в опозицію, перетворити добро і зло на віртуальні поняття, національні інтереси — на фігуру мови» (ДТ, 9.10.09).

Варіантом реалізації цієї конструкції є семантично і лексично редуцований вислів *гратися в гру*, також представлений газетними текстами: «Ми опинилися в ситуації, коли нам здається, що це ми *граємо в ігри*» (УП, 25.06.09). Формування назви гри безпосередньо пов'язане і з поняттям правил гри, якими насправді *політична гра* не характеризується, пор. назву статті «Охорона здоров'я України: *гра без правил*» (ДТ, 22.05.09).

**Інструмент.** Із «традиційних» значень слова *гра* семантика інструмента є типовою лише для 4-го значення лексеми (гра на музичному інструменті). Політичні ігри «запозичують» і цей семантичний складник, хоча його представленість значно менша, ніж відзначених вище. Зокрема, семантика інструментальності передається фразеологізмом *бути / стати розмінною монетою*: «На жаль, доводиться констатувати: медицина *стала розмінною монетою* в політичних іграх» (ДТ, 22.05.09). Його вибір мотивується складним характером діяльності, її формуванням за рахунок окремих дій, ситуацій, акцій. Пор. також: «А у випадку з політичною реформою складається враження, що на полі грають дві глухі команди з політичною реформою замість м'яча (причому одна команда грає за футбольними правилами, інша — за баскетбольними)» (Д, 25.07.03).

**Бенефактив.** Семантика бенефактивності передається зазвичай за допомогою конструкції з прийменником *для*, тобто усталеним для мови засобом, а також завдяки певним лексичним засобам (*плоди, користь, на користь, зручний, незручний, вигідний* тощо):

«І така гра приносила свої *плоди*. Вона посилювала позиції Мінська на переговорах із Москвою» (ДТ, 12.06.09), «Треба розуміти, що капіталу потрібно десь працювати, і якщо ми не зможемо створити *зручні* правила гри, то він працюватиме у Варшаві» (ДТ, 12.03.10).

Певний рефлекс бенефактивної семантики можна спостерігати при експлікації ціннісного еквівалента *гри* (чи *ігор*) в цілому:

«Втім, навіть прізвище наступного президента є питанням другорядним порівняно з тим, яку ціну заплатять Україна за амбіційні ігрища двох людей, для яких персональна влада є значно важливішою за національний інтерес» (УП, 6.03.07).

У цьому разі йдеться про значення гри в цілому для подальших подій, розвитку країни, культури, її вартість для тих, хто за нею спостерігає.

**Локатив.** Значну роль у репрезентації різних аспектів політичної гри відіграє аналогія зі спортивною грою, наслідком чого виступає експлікація локативної семантики, яка окреслює одну сферу локалізації всіх дій, з яких складається гра. Крім того, експлікація локативної семантики пов'язана і з семантикою спостереження, наприклад, у спортивній грі (*дивитись матч, спостерігати за грою футбольних команд*). Пор.:

«Перше вересня — свято для першокурсників, а для людей, які створюють правила *гри* на освітньому полі, відтепер почнеться робота щодо вступу-2010» (ДТ, 31.07.09), «Але Юлія Тимошенко не захотіла *грати* на майданчику Ради нацбезпеки та оборони, віддавши перевагу власному соло...» (Д, 19.09.09), «Слід віддати належне Лукашенку, який *грає* на двох дошках: російській і європейській» (Д, 20.02.09), «Інакше кажучи, *грати* потрібно не на тому полі, де конкуренти досягли видатних успіхів, а на тому, де вони зіткнулися з труднощами» (Д, 27.04.04).

Узагалі аналогія зі спортивною грою виступає важливим стимулом використання лексики, завдяки якій стандартно описується спортивне змагання: *правила гри, вибув з гри, поза грою, гра на майданчику, заміна гравців* тощо, напри-:

«Банки «Надра» і «Родовід» — поза грою» (ДТ, 20.04.09), «По-четверте, відбулася б заміна гравців у міністерських апаратах» (ДТ, 27.11.09).

Отже, можна констатувати, що в процесі сучасного функціонування номінативного засобу на позначення складного референтного об'єкта відбувається модифікація знакової функції одиниці в позначенні нових аспектів певного явища, розширюються номінативні можливості слова. Ресурсом у цьому процесі виступає весь спектр «традиційних» значень слова. Разом з тим розвиток номінативних можливостей стимулюється і прагматичним чинником, зумовленим дискурсивним середовищем, у якому функціонує одиниця. Атрактивна та експресивна функції, властиві мас-медійному дискурсу, якими мотивується вибір номінативних засобів, стимулюють експлікацію багатьох семантичних складників, зокрема складника «лудонім». Загалом розглянутий матеріал засвідчує чітку кореляцію між дискурсом як соціокомунікативним середовищем, у якому функціонують мовні одиниці, та векторами їхнього розвитку.

T. V. RADZIJEVSKA

#### DISCOURSE ASPECTS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE DYNAMICS IN THE CONTEXT OF ACTIVE LINGUISTIC PROCESSES IN THE SLAVONIC WORLD

The article examines the role of discourse in recent processes of language development which are regarded through general globalization changes and growing value of information in socio-communicative space. The article reveals that discourse in modern Slavonic languages does not only serve as a linguistic and communicative environment for the realization of speech activity and creation of texts, but is also a factor that influences the functioning of lexical and syntactic units and promotes certain innovative mechanisms in semantics, syntax, pragmatics.

The shift and concentration of linguistic processes in the idiom of literary language from the discourse of fiction to mass media is one of the essential features of the linguistic situation in Slavonic languages, which defines the character of linguistic reality at the lexical, syntactic, semantic and other levels of language. The article also focuses at some phenomena and tendencies in Ukrainian in the last decade. Within the domain of sentential syntax the trend for generating new types of syntactic structures is investigated. Present day Ukrainian mass media texts are used to explain the variable character of syntactic structures representing a speech event, the development of syntactic techniques is dependent on the information processes streamlining. There are 11 types of syntactic units identified which reflect the syntagmatic potential of the language and possibilities for developing linguistic means for reproducing «author's» and «non-author's» components within one utterance.

Pragmatic specifics of mass media text production, which is determined by the combination of two tasks: to inform and to provide attractive information, generates the trend to produce means of virtual modality that combine semantic features of *realis* and *irrealis*. It is proved that the bearer of such meaning in modern mass media is *нібито* «allegedly» which creates a two-dimensional picture of the situation and ignores the issue of its credibility. In the functional aspect this word shows properties of the loosely governed member which is usually attached to the whole phrase and not to a separate word; as a modal word it creates the effect of imaginary co-existence of the two version of the event described.

Active semantic processes are investigated using the units with abstract meaning which are found in the newspaper texts of the recent decade and display new semantic features, sometimes additional meanings. The word *гра* «play, game» — a concept belonging to the sphere of social activity — is used to demonstrate that during the adaptation to the new reference sphere and extension of the nominative possibilities the semantic features of the word are augmented, the character of these semantic features being directly in line with the tasks and functions of the mass media discourse. The investigated phenomena show that while applying modern approach to the study of language dynamics it is necessary to take into account the factor of discourse specifics.

**Key words:** mass media discourse, sentential syntax, the category of modality, abstract meaning, language innovations, discourse factor of language development.